

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, III-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
III-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

DUAL TA'LIM ASOSIDA TEXNIKA FANLARINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH: ELEKTR ENERGETIKASI TA'LIMI MISOLIDA.....	14
Zoxidov Ikboljon Zokirjonovich	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING VOSITALARINING SAVDO HAJMINI OSHIRISHDAGI IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	20
Raxmonova Feruza Musakulovna	
MOLIYALASHTIRISHDA DAVLAT ARALASHUVINING IQTISODIY ASOSLARI	27
Yerjanov Shohrux Kabil o'g'li	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ РИСКОВ НА ПРОДОВОЛЬСТВЕННУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	34
Нуруллаева Гулнара Коптлеуовна	
KORPORATIV BOSHQARUVDA NOMOLIYAVIY HISOBOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	39
Akmaljon Valijonov	
BYUDJET TASHKILOTLARIDA DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINING HISOB, NAZORAT VA ICHKI AUDIT OBYEKTI SIFATIDAGI IQTISODIY MAZMUNI	43
Abdulazizov Aziz Anvar o'g'li	
MAMLAKATIMIZ KOMPANIYALARI BOSHQARUV JARAYONLARIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI MUAMMOLAR.....	49
To'ychiboyev Nozimjon Soliyevich	
TIJORAT BANKLARIGA KAPITAL BOZORI ORQALI INVESTITSIYALARNI JALB QILISH YO'LLARI.....	58
Qurbonova Vazira Ravshan qizi	
MEVA-SABZAVOTCHILIK KOOPERATSIYALARINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMINI BAHOLASHNING INSTITUTSIONAL-MOLIYAVIY INTEGRAL INDEKSI	62
Bobojonova Shahnoza Otaxonovna	

MEVA-SABZAVOTCHILIK KOOPERATSIYALARINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMINI BAHOLASHNING INSTITUTSIONAL-MOLIYAVIY INTEGRAL INDEKSI

Bobojonova Shahnoza Otaxonovna

Mustaqil tadqiqotchi

Email: Shahnoza.bobojonova.19@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmining institutsional va moliyaviy samaradorligini kompleks baholashga qaratilgan institutsional-moliyaviy integral indeks (IMII) metodologiyasi taklif etiladi. Ushbu yondashuvda institutsional samaradorlik indeksi (ISI) hamda moliyaviy samaradorlik indeksi (MSI) tarkibidagi ko'rsatkichlar normalizatsiya va vaznlash asosida yagona integral bahoga birlashtiriladi. Metodologiya O'zbekistonda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining 2019–2025-yillardagi rivojlanish tendensiyalarini baholash, institutsional va moliyaviy nomutanosibliklarni aniqlash hamda moliyalashtirish mexanizmining zaif bo'g'inlarini diagnostika qilish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: meva-sabzavotchilik kooperatsiyalari, moliyalashtirish mexanizmi, institutsional samaradorlik, moliyaviy samaradorlik, integral indeks, ISI, MSI, IMII, kooperativ moliyalashtirish, moliyaviy barqarorlik.

Аннотация: В данной статье предлагается методология институционально-финансового интегрального индекса (ИФИИ), направленная на комплексную оценку институциональной и финансовой эффективности механизма финансирования плодовоовощных кооперативов. В рамках данного подхода показатели индекса институциональной эффективности (ИСИ) и индекса финансовой эффективности (МСИ) объединяются в единую интегральную оценку на основе нормализации и взвешивания. Предлагаемая методология позволяет оценить тенденции развития плодовоовощных кооперативов Узбекистана за 2019-2025 годы, выявить институциональные и финансовые диспропорции, а также диагностировать слабые звенья механизма финансирования.

Ключевые слова: плодовоовощные кооперативы, механизм финансирования, институциональная эффективность, финансовая эффективность, интегральный индекс, ISI, MSI, IMII, финансирование кооперативов, финансовая устойчивость.

Abstract: This article proposes a methodology for an Institutional-Financial Integral Index (IMII) designed to provide a comprehensive assessment of the institutional and financial efficiency of the financing mechanism of fruit and vegetable cooperatives. Within this approach, the indicators comprising the Institutional Efficiency Index (ISI) and the Financial Efficiency Index (MSI) are combined into a single integral assessment through normalization and weighting procedures. The proposed methodology enables the assessment of development trends in fruit and vegetable cooperatives in Uzbekistan during 2019-2025, the identification of institutional and financial imbalances, and the diagnosis of weaknesses in the financing mechanism.

Keywords: fruit and vegetable cooperatives, financing mechanism, institutional efficiency, financial efficiency, integral index, ISI, MSI, IMII, cooperative financing, financial sustainability.

KIRISH

Jahon miqyosida meva-sabzavotchilik oziq-ovqat xavfsizligi, aholi bandligi, fermerlar daromadi va yuqori qo'shilgan qiymat yaratishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda jahonda meva va sabzavotlar ishlab chiqarish hajmi 2,1 mlrd tonnaga yetib, 2024-yilga nisbatan 1 foizga oshgan [1]. Mazkur tarmoqda kooperatsiya mexanizmlarining rivojlanishi mayda ishlab chiqaruvchilarning moliyaviy resurslar, zamonaviy texnologiyalar, saqlash va qayta ishlash infratuzilmasi hamda ichki va tashqi bozorlarga kirish imkoniyatlarini birlashtirish orqali ishlab chiqarish va qiymat zanjiridagi samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan, meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining barqaror faoliyati nafaqat agrar ishlab chiqarishni kengaytirish, balki ishlab chiqaruvchi–qayta ishlash–logistika–eksport zanjirida iqtisodiy manfaatlarning uyg'unlashuvini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda ham meva-sabzavotchilik tarmog'ining iqtisodiy va eksport salohiyati so'nggi yillarda sezilarli ravishda ortib bormoqda. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda O'zbekiston 2,2

mln tonna meva-sabzavot mahsulotlarini 2,1 mlrd AQSH dollariga eksport qilgan, eksport qiymati 2024-yilga nisbatan 36,9 foizga oshgan va uning mamlakat jami eksportidagi ulushi 6,3 foizni tashkil etgan [2]. Ushbu natijalar meva-sabzavotchilikning eksportbop agrar tarmoq sifatidagi salohiyatini ko'rsatadi, biroq mayda ishlab chiqaruvchilarning moliyaviy resurslardan foydalanishi, mahsulotni saqlash, qayta ishlash, sug'urtalash va bozorga chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish kooperatsiya mexanizmlarini yanada rivojlantirishni talab qiladi. Shu sababli kooperatsiyalarni samarali moliyalashtirish tarmoqning investitsion faolligi va moliyaviy barqarorligini oshirish, qo'shilgan qiymat zanjirlarini rivojlantirish hamda eksport salohiyatidan yanada to'liq foydalanishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini rivojlantirishning zamonaviy huquqiy-institutsional asoslari, avvalo, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-martdagi "Meva-sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4239-son¹ qarori bilan mustahkamlandi. Mazkur hujjat fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari xohishlari va ularning ixtiyoriy hamda pay asosidagi kooperatsion birlashuvini rivojlantirish, ishlab chiqarish, tayyorlash, saqlash va sotish jarayonlarini o'zaro bog'lash hamda xalqaro moliya institutlari mablag'larini jalb etish uchun institutsional zamin yaratdi. Keyingi muhim bosqich sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 11-dekabrda "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohada qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4549-son² qarori qabul qilinib, unda dastlab 8 ta tumanda 41 ta meva-sabzavotchilik yo'nalishidagi qishloq xo'jaligi birlashmasi tashkil etilgani qayd etilgan hamda kooperatsiyani hududiy jihatdan kengaytirish vazifalari belgilangan. Shuningdek, mamlakat agrar siyosatining uzoq muddatli ustuvor yo'nalishlarini belgilab bergan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son³ Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi bozor tamoyillarini keng joriy etish, investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish, qiymat zanjirlarini rivojlantirish va agrar ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini kuchaytirishga yo'naltirilgan. Mazkur huquqiy chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining institutsional bazasini shakllantirish bilan bir qatorda, ularning moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va moliyalashtirish samaradorligini kompleks baholash zaruratini ham yuzaga keltirmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmining institutsional va moliyaviy samaradorligini kompleks baholovchi institutsional-moliyaviy integral indeks (IMII) metodologiyasini shakllantirish hamda ISI va MSI komponentlari asosida O'zbekistonda 2019–2025-yillardagi rivojlanish tendensiyalarini empirik baholashdan iborat. Olingan natijalar asosida kooperatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmining mavjud holati, tarkibiy nomutanosibliklari va uni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash ko'zda tutiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Amerika olimlari tadqiqotlarida qishloq xo'jaligi kooperatsiyalarining moliyaviy samaradorligi, kapital tuzilmasi va moliyalashtirish imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, J. Grashuis va Y. Su [6] kooperativlarga oid 56 ta empirik tadqiqotni umimlashtirib, kooperatsiyalar faoliyatini baholashda moliyaviy holat, mulkchilik va boshqaruv, a'zolarning manfaatdorligi hamda iqtisodiy natijadorlikni o'zaro bog'liq holda o'rganish zarurligini asoslagan bo'lsa, K. P. Pokharel [7] esa AQSH qishloq xo'jaligi kooperativlarining moliyaviy natijalarini tahlil qilib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda kapital tarkibi va moliyaviy stress omillarini aniqlash muhimligini ko'rsatgan.

Yevropa olimlari tadqiqotlarida kooperatsiyalar samaradorligini faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan cheklamasdan, boshqaruv va institutsional xususiyatlar bilan kompleks baholash tendensiyasi kuzatiladi. Portugaliyalik J. F. Rebelo, C. T. Leal va A. Teixeira [8] zaytun yetishtiruvchi kooperativlar misolida boshqaruv tuzilmasi bilan moliyaviy natijadorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ko'p mezonli yondashuv asosida tadqiq etgan. N. Kalogeras [9] esa an'anaviy va yangi kooperativ mulkchilik modellari moliyaviy natijalarini qiyosiy baholagan.

MDH mamlakatlari, xususan, Rossiya olimlari tadqiqotlarida qishloq xo'jaligi kooperativlarining moliyaviy barqarorligi, kreditga layoqatliqligi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi asosiy tadqiqot yo'nalishlari sifatida qaralgan. V. A. Saraykin va R. G. Yanbykh [10] kooperativ sektor samaradorligini moliyaviy ko'rsatkichlarning tarkibiy tahlili asosida baholagan bo'lsa, T. N. Medvedeva va S. G. Golovina [11] qishloq xo'jaligi iste'mol

1 <https://lex.uz/uz/docs/-4242004>

2 <https://lex.uz/docs/-4641164>

3 <https://lex.uz/docs/-4567334>

kooperativlari holatini likvidlik, to'lovga qobiliyatlilik, moliyaviy barqarorlik va qarz kapitaliga bog'liqlik ko'rsatkichlari orqali kompleks baholash metodologiyasini rivojlantirgan.

Mahalliy tadqiqotlarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining iqtisodiy mohiyati, tashkil etilishi, rivojlanish mexanizmlari va iqtisodiy samaradorligiga sezilarli e'tibor qaratilgan. M. X. Sobirova [12] tadqiqotlarida O'zbekistonda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini tashkil etish va rivojlantirish, ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish hamda samaradorlikka ta'sir etuvchi omillar tizimi o'rganilgan. J. Umrzoqov va M. X. Sobirova [13] esa kooperatsiyalar samaradorligini oshirishda moliyaviy va texnik qo'llab-quvvatlash hamda eksport imkoniyatlarini kengaytirish zarurligini asoslaydi.

Shunga qaramay, mavjud mahalliy tadqiqotlarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirishning institutsional imkoniyatlari va moliyaviy natijadorligini alohida indekslar — ISI va MSI orqali baholab, ularni yagona institutsional-moliyaviy integral indeksga (IMII) birlashtirish masalasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan, bu esa mazkur tadqiqotning metodologik yo'nalishini belgilaydi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasida meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmining institutsional va moliyaviy samaradorligini kompleks baholash uchun institutsional samaradorlik indeksi (ISI), moliyaviy samaradorlik indeksi (MSI) hamda ularni umumlashtiruvchi institutsional-moliyaviy integral indeks (IMII) yondashuvidan foydalanildi. Tadqiqotda 2019–2025-yillar bo'yicha shakllantirilgan institutsional va moliyaviy indikatorlar iqtisodiy mazmuniga ko'ra guruhlanib, turli o'lchov birliklaridagi ko'rsatkichlar 0–1 oralig'ida normalizatsiya qilindi hamda teng vaznlash usuli asosida agregatsiyalandi. ISI va MSI qiymatlari moliyalashtirish mexanizmining tegishli institutsional va moliyaviy komponentlarini baholash uchun hisoblanib, yakuniy IMII ularning o'zaro uyg'unligini ifodalovchi kompleks mezon sifatida shakllantirildi. Olingan integral qiymatlar asosida kooperatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmining rivojlanish dinamikasi, samaradorlik darajasi va institutsional-moliyaviy nomutanosibliklari qiyosiy tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning tahlil va natijalar qismida meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmining institutsional va moliyaviy holati 2019–2025-yillar kesimida ISI, MSI va ularni umumlashtiruvchi IMII asosida kompleks baholanadi. Bunda tanlangan indikatorlarni yagona o'lchovga keltirish, vaznlash va agregatsiyalash orqali moliyalashtirish mexanizmining rivojlanish dinamikasi hamda institutsional va moliyaviy komponentlar o'rtasidagi mutanosiblik aniqlanadi. Mazkur ketma-ketlik kompozit indeksni shakllantirishning xalqaro metodologik tamoyillariga mos keladi.

Birinchi navbatda, tahlil jarayonida 2019–2025-yillar uchun O'zbekistonda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalari ko'rsatkichlari 1-jadvalda keltirib o'tilgan (1-jadval).

1-jadval
2019-2025-yillarda O'zbekistonda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirishning institutsional va moliyaviy ko'rsatkichlari dinamikasi⁴ [14]

Ko'rsatkich	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Kooperatsiyalar soni, dona	41	42	43	48	54	60	66
A'zolar soni, nafar	1100	1240	1400	1510	1660	1840	2050
Bank kreditlari, mlrd so'm	510	610	760	880	1050	1280	1540
Subsidiya va kompensatsiyalar, mlrd so'm	118	145	180	215	265	335	420
Moliyalashtirish manbalari soni, dona	4	4	5	5	6	6	7
Sug'urta qamrovi, %	13.5	15	18	21	25	30	36
Moliya institutlari bilan faol hamkorlik, %	43	46	52	57	62	68	74
O'z mablag'lari / pay kapitali, mlrd so'm	235	275	325	385	465	570	700
Jami aktivlar, mlrd so'm	710	820	950	1100	1300	1560	1880
Jami majburiyatlar, mlrd so'm	475	545	625	715	835	990	1180
Joriy aktivlar, mlrd so'm	390	445	515	600	715	870	1060
Joriy majburiyatlar, mlrd so'm	280	320	365	415	485	570	665
Sof foyda, mlrd so'm	58	55	64	78	98	126	162
Tushum, mlrd so'm	1050	1180	1370	1590	1900	2320	2850
Meva-sabzavotchilik investitsiyalari, mlrd so'm	1020	1160	1390	1650	2050	2700	3500

4 Manba: Muallif ishlanmasi.

Jadval ma'lumotlari 2019–2025-yillarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining institutsional ko'lami hamda moliyaviy resurslar bazasida izchil kengayish tendensiyasi shakllanganligini ko'rsatadi. Kooperatsiyalar soni 41 tadan 66 taga, a'zolar soni 1 100 nafardan 2 050 nafarga, bank kreditlari hajmi esa 510 mlrd so'mdan 1 540 mlrd so'mga yetgan. Shu bilan birga, moliyalashtirish manbalari sonining 4 tadan 7 taga, sug'urta qamrovining 13,5 foizdan 36 foizga va moliya institutlari bilan faol hamkorlik darajasining 43 foizdan 74 foizga oshishi kooperatsiyalarni moliyalashtirishning institutsional imkoniyatlari bosqichma-bosqich kengayganligini ifodalaydi. Moliyaviy jihatdan jami aktivlarning 710 mlrd so'mdan 1 880 mlrd so'mga, sof foydaning 58 mlrd so'mdan 162 mlrd so'mga va tushumning 1 050 mlrd so'mdan 2 850 mlrd so'mga oshishi moliyaviy salohiyatning mustahkamlanish tendensiyasini ko'rsatadi. Mazkur ko'rsatkichlarni alohida emas, balki o'zaro bog'liq komponentlar sifatida umumlashtirish ISI va MSI indekslarini shakllantirish hamda ular asosida IMII orqali moliyalashtirish mexanizmini kompleks baholash uchun empirik asos yaratadi.

Quyida berilgan 2-jadvalda esa institutsional samaradorlik indeksini hisoblash uchun tanlab olingan ko'rsatkichlar dinamikasi keltirib o'tilgan (2-jadval).

2-jadval
2019-2025-yillarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirishning
institutsional samaradorligini baholovchi ko'rsatkichlar dinamikasi⁵ [15]

Yil	Subsidiya/koop	Hamkorlik %	Manbalar	Sug'urta %	A'zo/koop
2019	2.878	43.000	4.000	13.500	26.829
2020	3.452	46.000	4.000	15.000	29.524
2021	4.186	52.000	5.000	18.000	32.558
2022	4.479	57.000	5.000	21.000	31.458
2023	4.907	62.000	6.000	25.000	30.741
2024	5.583	68.000	6.000	30.000	30.667
2025	6.364	74.000	7.000	36.000	31.061

Jadval ma'lumotlari 2019–2025-yillarda kooperatsiyalarni moliyalashtirishning institutsional shart-sharoitlari bosqichma-bosqich yaxshilanganini ko'rsatadi. Bir kooperatsiyaga to'g'ri keladigan subsidiya hajmi 2,878 mlrd so'mdan 6,364 mlrd so'mga, moliya institutlari bilan faol hamkorlik darajasi 43 foizdan 74 foizga, sug'urta qamrovi esa 13,5 foizdan 36 foizga oshgan. Moliyalashtirish manbalarining 4 tadan 7 taga ko'payishi resurslarni jalb qilish kanallari diversifikatsiyalashayotganini ko'rsatsa, bir kooperatsiyaga to'g'ri keladigan a'zolar sonining 26,829 nafardan 31,061 nafarga o'zgarishi institutsional ko'lamning nisbatan bargaror kengayganini ifodalaydi.

MSI integral indeksini baholash uchun tanlab olingan ko'rsatkichlar esa quyida berilgan 3-jadvalda keltirib o'tilgan (3-jadval).

3-jadval

2019-2025-yillarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining moliyaviy samaradorligini baholovchi ko'rsatkichlar dinamikasi⁶

Yil	Moliyaviy mustaqillik	Qarz yuklamasi	Joriy likvidlik	ROA	ROE	Sof foyda marjasi
2019	0.331	0.669	1.393	8.169	24.681	5.524
2020	0.335	0.665	1.391	6.707	20.000	4.661
2021	0.342	0.658	1.411	6.737	19.692	4.672
2022	0.350	0.650	1.446	7.091	20.260	4.906
2023	0.358	0.642	1.474	7.538	21.075	5.158
2024	0.365	0.635	1.526	8.077	22.105	5.431
2025	0.372	0.628	1.594	8.617	23.143	5.684

Jadval ma'lumotlari 2019–2025-yillarda meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarining moliyaviy holatida 2020–2021-yillardagi ayrim pasayishlarga qaramay, umumiy ijobiy tendensiya shakllanganini ko'rsatadi. Xususan, moliyaviy mustaqillik koeffitsiyenti 0,331 dan 0,372 gacha, joriy likvidlik 1,393 dan 1,594 gacha oshgan, qarz yuklamasi esa 0,669 dan 0,628 gacha kamaygan. Bu o'z mablag'lari bazasining mustahkamlanishi va majburiyatlarga bog'liqlikning nisbatan qisqarishini anglatadi. Rentabellik ko'rsatkichlarida 2020–2021-yillarda pasayish kuzatilgan, biroq keyingi davrda tiklanish yuz berib, 2025-yilda ROA 8,617 foiz, ROE 23,143 foiz va

5 Manba: Muallif ishlanmasi.

6 Manba: Muallif ishlanmasi.

sof foyda marjasi 5,684 foizga yetgan. Mazkur ko'rsatkichlar moliyaviy mustaqillik, qarz yuklamasi, likvidlik, rentabellik va foydalilik kabi asosiy moliyaviy jihatlarni qamrab olgani sababli, ularni normalizatsiya qilish, vaznlash va agregatsiyalash MSI — Moliyaviy samaradorlik indeksini shakllantirish uchun empirik asos bo'lib xizmat qiladi.

Integral indeksni ishlab chiqish bir nechta bosqichlarni o'z ichiga oladi.

1-bosqich. Ko'rsatkichlarni shakllantirish va guruhlash. Meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmini baholovchi ko'rsatkichlar ikki blokka ajratiladi, ya'ni institutsional ko'rsatkichlar (I1–I5) va moliyaviy ko'rsatkichlar (M1–M5). Birinchi blok institutsional imkoniyatlarni, ikkinchi blok esa ushbu imkoniyatlardan foydalanish natijasida shakllangan moliyaviy holatni ifodalaydi.

2-bosqich. Ko'rsatkichlarni normalizatsiya qilish. Turli o'lchov birliklaridagi indikatorlarni o'zaro taqqoslash imkonini yaratish maqsadida ularning qiymatlari 0–1 oralig'iga keltiriladi. Ijroiy ko'rsatkichlar uchun:

$$Z_{it}^+ = \min \left(\frac{X_{it}}{B_i}, 1 \right)$$

cheklovchi ko'rsatkichlar uchun esa teskari normalizatsiya qo'llanadi:

$$Z_{it}^- = \max \left[0, \min \left(\frac{B_{max} - X_{it}}{B_{max} - B_{opt}}, 1 \right) \right]$$

3-bosqich. ISI va MSI indekslarini hisoblash. Normalizatsiya qilingan ko'rsatkichlarga bazaviy holatda teng, ya'ni 0,20 vazn berilib, institutsional va moliyaviy indekslar alohida hisoblanadi, ya'ni:

$$ISI_t = \sum_{i=1}^5 0.20 Z_{Ii,t} \quad MSI_t = \sum_{j=1}^5 0.20 Z_{Mj,t}$$

Bunda ISI moliyalashtirishning institutsional shart-sharoitlarini, MSI esa kooperatsiyalarning moliyaviy barqarorligi va natijadorligini umumlashtiradi.

4-bosqich. Institutsional-moliyaviy integral indeksni (IMII) hisoblash. ISI va MSI yagona integral ko'rsatkichga birlashtiriladi. Bazaviy modelda ikkala komponentga teng vazn beriladi:

$$IMII_t = 0.50 ISI_t + 0.50 MSI_t$$

Shu orqali kooperatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmining institutsional imkoniyatlari va moliyaviy natijadorligi yagona miqdoriy mezonda baholanadi.

5-bosqich. Natijalarni baholash va iqtisodiy interpretatsiya qilish. Hisoblangan ISI, MSI va IMII qiymatlari 0,00–0,20 — juda past, 0,21–0,40 — past, 0,41–0,60 — o'rta, 0,61–0,80 — yuqori, 0,81–1,00 — juda yuqori mezonlari asosida talqin qilinadi. Natijada moliyalashtirish mexanizmining umumiy samaradorligi bilan birga, mavjud cheklovlarning institutsional yoki moliyaviy xususiyatga egaligi ham aniqlanadi.

Quyida berilgan 4-jadvalda integral indeks natijalarini ko'rishimiz mumkin (4-jadval).

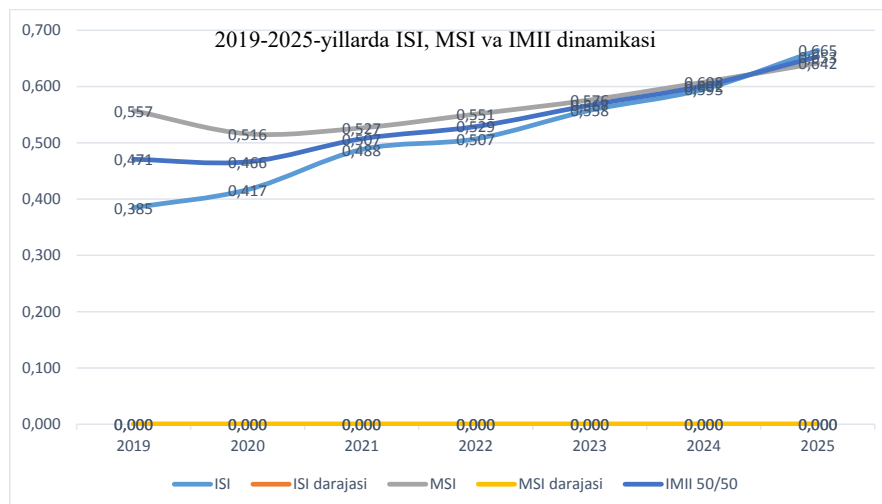
4-jadval
Meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirishning institutsional, moliyaviy va integral samaradorlik indeksleri dinamikasi⁷

Yil	ISI	ISI darajasi	MSI	MSI darajasi	IMII 50/50	IMII darajasi
2019	0.385	Past	0.557	O'rta	0.471	O'rta
2020	0.417	O'rta	0.516	O'rta	0.466	O'rta
2021	0.488	O'rta	0.527	O'rta	0.507	O'rta
2022	0.507	O'rta	0.551	O'rta	0.529	O'rta
2023	0.558	O'rta	0.576	O'rta	0.567	O'rta
2024	0.595	O'rta	0.608	Yuqori	0.602	Yuqori
2025	0.665	Yuqori	0.642	Yuqori	0.653	Yuqori

7 Manba: Muallif ishlanmasi.

2019–2025-yillar davomida meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmining umumiy samaradorligida barqaror ijobiy siljish kuzatilgan. 2019-yilda ISI 0,385 bilan “past”, MSI esa 0,557 bilan “oʻrta” darajada shakllangan boʻlsa, 2021–2023-yillarda har ikki komponent bosqichma-bosqich yaxshilanib, IMII mos ravishda 0,507, 0,529 va 0,567 qiymatlarga yetgan. Bu davrda institutsional va moliyaviy komponentlar oʻrtasidagi tafovutning qisqarishi moliyalashtirish imkoniyatlari bilan ularning moliyaviy natijalarga aylanishi oʻrtasidagi uygʻunlik kuchayganini koʻrsatadi. 2024-yilda IMII 0,602 ga yetib, “yuqori” darajaga oʻtgan va bu moliyalashtirish mexanizmi rivojlanishida sifat jihatidan yangi bosqich boshlanganini anglatadi (1-rasm).

1-rasm. Meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirishning institutsional, moliyaviy va integral samaradorlik indeksleri dinamikasi⁸

2025-yilda ISI 0,665, MSI 0,642 va IMII 0,653 ni tashkil etib, barcha indekslar “yuqori” darajada baholangan. 2019-yilga nisbatan IMII 0,182 punktga yoki qariyb 38,6 foizga oshgani kooperatsiyalarni moliyalashtirishning institutsional bazasi va moliyaviy barqarorligi sezilarli mustahkamlanganini koʻrsatadi. Shu bilan birga, 2025-yilda ISI ning MSI dan yuqori boʻlishi mavjud institutsional imkoniyatlardan moliyaviy natijadorlikni oshirish uchun hali qoʻshimcha zaxiralar borligini bildiradi. Demak, umumiy tendensiya ijobiy, biroq moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiyalash, sugʻurta qamrovini kengaytirish va institutsional imkoniyatlarni real moliyaviy samaraga aylantirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini moliyalashtirish mexanizmini faqat moliyaviy natijalar orqali emas, balki ularni shakllantiruvchi institutsional shart-sharoitlar bilan oʻzaro bogʻliqlikda baholash zarurligini koʻrsatdi. Shu maqsadda institutsional samaradorlik indeksi (ISI) va moliyaviy samaradorlik indeksi (MSI) shakllantirilib, ular asosida institutsional-moliyaviy integral indeks (IMII) taklif etildi. Hisob-kitoblarga koʻra, 2019–2025-yillarda ISI 0,385 dan 0,665 gacha, MSI 0,557 dan 0,642 gacha, IMII esa 0,471 dan 0,653 gacha oshgan. Natijada kooperatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmi 2019-yildagi institutsional jihatdan nisbatan cheklangan va umumiy “oʻrta” holatdan 2025-yilga kelib institutsional hamda moliyaviy komponentlari “yuqori” darajada shakllangan holatga oʻtgan. Shu bilan birga, 2025-yilda ISI qiymatining MSI dan yuqori shakllanishi yaratilgan institutsional imkoniyatlarni moliyaviy natijalarga transformatsiya qilish samaradorligini yanada oshirish zarurligini koʻrsatadi.

Olingan natijalardan kelib chiqib, meva-sabzavotchilik kooperatsiyalarini davlat tomonidan moliyaviy qoʻllab-quvvatlashni faqat ajratilayotgan mablagʻlar hajmiga emas, balki ISI, MSI va IMII natijalariga bogʻlangan differensial mexanizm asosida tashkil etish maqsadga muvofiq. Xususan, ISI yuqori, biroq MSI nisbatan past kooperatsiyalarda moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, likvidlik va rentabellikni mustahkamlashga; MSI yuqori, ISI past subyektlarda esa moliya institutlari bilan hamkorlik, sugʻurta qamrovi va moliyalashtirish manbalari diversifikatsiyasini kengaytirishga ustuvorlik berish lozim. Shuningdek, IMII ni kooperatsiyalar faoliyatini davriy monitoring qilish vositasi sifatida qoʻllash, indeksni hududlar va alohida kooperatsiyalar kesimida hisoblash hamda davlat subsidiyalari, imtiyozli kreditlar va boshqa moliyaviy instrumentlarni ajratishda diagnostik mezon sifatida foydalanish taklif etiladi. Bu yondashuv moliyaviy resurslarni

8 Manba: Muallif ishlanmasi.

kooperatsiyalarning real institutsional va moliyaviy ehtiyojlariga muvofiq yo'naltirish hamda moliyalashtirish mexanizmining natijadorligini oshirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-martdagi "Meva-sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4239-son qarori // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-4242004>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-4567334>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 11-dekabrdagi "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohada qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4549-son qarori // URL: <https://lex.uz/docs/-4641164>
4. Grashuis, J. and Su, Y. (2019). 'A review of the empirical literature on farmer cooperatives: Performance, ownership and governance, finance, and member attitude', *Annals of Public and Cooperative Economics*, 90(1), pp. 77-102. doi:10.1111/apce.12205.
5. Pokharel, K.P., Regmi, M., Featherstone, A.M. and Archer, D.W. (2019). 'Examining the financial performance of agricultural cooperatives in the United States', *Agricultural Finance Review*, 79, pp. 271-282. doi:10.1108/AFR-11-2017-0103.
6. Rebelo, J.F., Leal, C.T. and Teixeira, A. (2017). 'Management and financial performance of agricultural cooperatives: A case of Portuguese olive oil cooperatives', *REVESCO*.
7. Kalogeras, N., Pennings, J.M.E., Benos, T. and Doumpos, M. (2013). 'Which cooperative ownership model performs better? A financial-decision aid approach', *Agribusiness*, 29(1), pp. 80-95. doi:10.1002/agr.21323.
8. Saraykin, V.A. and Yanbykh, R.G. (2017). 'The evaluation of agriculture cooperative sector performance on the base of the analysis of their financial indicators', *Economics of Agricultural and Processing Enterprises*, 12, pp. 59-64.
9. Medvedeva, T.N. and Golovina, S.G. (2020). 'Metodicheskie podkhody k otsenke finansovogo sostoyaniya sel'skokhozyaystvennykh potrebitel'skikh kooperativov', *Digest Finance*, 25(2), pp. 140-156. doi:10.24891/df.25.2.140.
10. Sobirova, M.X. (2023). 'Meva-sabzavot kooperatsiyasining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari', *Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari*, 3(3), pp. 63-77. doi:10.47390/1342V3I3Y2023N09.
11. Umrzoqov, J.B. and Sobirova, M.X. (2024). 'Meva sabzavot kooperatsiyasi rivojlantirish usullari', *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*, 2(12). doi:10.5281/zenodo.14605511.
12. Sobirova, M.X. (2025). Meva-sabzavot kooperatsiyalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'nalishlari (Qashqadaryo viloyati misolida). Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Nukus.
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2024). *Agricultural production statistics 2010-2023*. Rome: FAO.
14. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.
15. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
